

Seria repetytoriów dla szkół średnich

JĘZYK POLSKI

DLA GIMNAZJALISTY

TESTY

GIM
TEST
OK!

TWÓJ DOMOWY NAUCZYCIEL

MAŁGORZATA BIAŁEK

JĘZYK POLSKI

DLA GIMNAZJALISTY

TESTY

OLDSCHOOL
• STARADOBRAZSKOEA •

Redaktor serii: **Marek Jannasz**

Redakcja i korekta: **Paweł Pokora**

Projekt okładki: **Teresa Chylińska-Kur, KurkaStudio**

Projekt makiety i opracowanie graficzne: **Kaja Mikoszevska**

© Copyright by Wydawnictwo Lingo sp. j., Warszawa 2014

www.gimtestOK.pl

ISBN wydania elektronicznego: 978-83-7892-218-6

Skład i łamanie: Kaja Mikoszevska

WSTĘP

4

CZĘŚĆ I

JAK TO ROZWIĄZAĆ? JAK TO NAPISAĆ? PORADY
DOTYCZĄCE ROZWIĄZYWANIA ZADAŃ ZAMKNIĘTYCH
I OTWARTYCH ORAZ PISANIA WYPRACOWAŃ

7

CZĘŚĆ II

ZADANIA ZAMKNIĘTE I OTWARTE DOTYCZĄCE ANALIZY
I INTERPRETACJI TEKSTÓW POPULARNONAUKOWYCH
I PUBLICYSTYCZNYCH

55

CZĘŚĆ III

ZADANIA ZAMKNIĘTE I OTWARTE SPRAWDZAJĄCE
ZNAJOMOŚĆ TREŚCI LEKTUR

89

CZĘŚĆ IV

ZADANIA ZAMKNIĘTE I OTWARTE DOTYCZĄCE ANALIZY
I INTERPRETACJI TEKSTÓW LITERACKICH – FRAGMENTÓW
UTWORÓW EPICKICH I LIRYCZNYCH

167

CZĘŚĆ V

ODPOWIEDZI DO ZADAŃ ZAMKNIĘTYCH
I PRZYKŁADOWE ROZWIĄZANIA ZADAŃ OTWARTYCH

237

„**Język polski dla gimnazjalisty. Testy**” to poradnik dla gimnazjalistów, którzy podczas egzaminu będą musieli:

- rozwiązać test dotyczący tekstu popularnonaukowego lub publicystycznego;
- udzielić odpowiedzi na pytania sprawdzające rozumienie treści podanego tekstu;
- wykazać się znajomością utworów literackich i dorobku autorów, których dzieła wymieniono w Podstawie Programowej;
- odpowiedzieć na pytania dotyczące wiedzy o języku;
- potwierdzić umiejętność analizy i interpretacji dzieła literackiego (np. utworu lirycznego);
- napisać dłuższą wypowiedź pisemną (np. w formie rozprawki).

Część pierwsza stanowi omówienie typów zadań egzaminacyjnych oraz zbiór porad dotyczących pisania wypracowań (obejmuje m.in.: zasady kompozycji, sposoby prezentacji argumentów i przykładów, a także przedstawiania cech bohaterów), który uzupełnia omówienie zasad punktacji dłuższej wypowiedzi pisemnej.

Część druga zawiera testy dotyczące tekstów popularnonaukowych i publicystycznych. Są to zadania jednokrotnego wyboru kształujące sprawność czytania

ze zrozumieniem, zadania ćwiczące umiejętność odróżniania prawdy i fałszu oraz faktów i opinii, a także zadania trenujące wyciąganie wniosków.

Część trzecia to zadania zamknięte i otwarte sprawdzające znajomość treści lektur obowiązkowych i innych uwzględnionych w Podstawie Programowej, jak również wiedzę o języku.

Część czwarta jest poświęcona analizie i interpretacji tekstów literackich – fragmentów utworów epickich i lirycznych. Służą temu zadania zamknięte różnego typu oraz zadania otwarte. Tu znajdują się też pytania dotyczące rozmaitych zagadnień językowych.

Część piąta zawiera odpowiedzi do zadań zamkniętych i przykładowe rozwiązania zadań otwartych.

Poradnik, dzięki któremu oswoisz się z nową formułą egzaminów, sprawnie powtórzysz zagadnienia dotyczące lektur, teorii literatury i gramatyki, jest też znakomitym uzupełnieniem „**Korepetycji gimnazjalisty**” omawiających motywy wędrowne, lektury, rodzaje i gatunki literackie, środki stylistyczne, formy wypowiedzi oraz najważniejsze terminy i pojęcia z gramatyki.

Powodzenia
Małgorzata Białek

JAK TO ROZWIĄZAĆ?
JAK TO NAPISAĆ?
PORADY DOTYCZĄCE
ROZWIĄZYWANIA
ZADAŃ ZAMKNIĘTYCH
I OTWARTYCH ORAZ
PISANIA WYPRACOWAŃ

CZĘŚĆ I

Jak to rozwiązać? Jak to napisać?

Zadania egzaminacyjne z języka polskiego mogą mieć formę zamkniętą lub otwartą. Odnoszą się one do tekstów różnego typu: popularnonaukowych i publicystycznych, fragmentów lektur, wierszy, a także tekstów ikonicznych, np. obrazów. Liczba tych zadań jest różna, jednak zadanie rozszerzonej odpowiedzi (tzw. wypracowanie) jest jedno. Warto zapoznać się z typami zadań, aby odkryć najlepszy sposób ich rozwiązywania.

Zadania zamknięte

Zadania wielokrotnego wyboru

Zadanie tego typu polega na **wybieraniu poprawnej odpowiedzi spośród podanych**. Składa się z dwóch części: trzonu zadania (tu znajdują się wskazówki dotyczące czynności, którą należy wykonać) i odpowiedzi, spośród których trzeba wybrać. Najczęściej podawane są cztery propozycje. W zasadzie w arkuszu egzaminacyjnym nie zamieszcza się zadań zawierających więcej niż jedną odpowiedź poprawną. Jeśli zadanie sprawia kłopot, trzeba zastosować metodę eliminacji – odrzucać po kolei najmniej prawdopodobne odpowiedzi.

Zwrot zastosowany przez Jana Kochanowskiego w Trenie VII: „Ujął ją sen żelazny, twardy nieprzespany” jest

- A. anaforą.
- B. apostrofą.
- C. peryfrazą.**
- D. personifikacją.

Warto zwrócić uwagę na zadania, które polegają na **wskazaniu odpowiedzi fałszywej**. W ich trzonie może znajdować się partykuła NIE.

Wskaż utwór, którego autorem NIE jest Henryk Sienkiewicz.

- A. „Potop”
- B. „Krzyżacy”
- C. „Quo vadis”
- D. „Balladyna”

W poleceniu mogą też znajdować się słowa: fałszywa, błędna, nieprawdziwa.

Wskaż punkt zawierający FAŁSZYWE dokończenie zdania.

Cześnik Raptusiewicz to człowiek

- A. uparty.
- B. kłótlivy.
- C. cierpliwy.
- D. wybuchowy.

Niestety, nie zawsze wyrazy wskazujące na to, że trzeba wybrać odwrotnie – odpowiedź niepoprawną – są wyróżnione (wytluszczone, podkreślone czy pisane wielkimi literami). Dlatego też trzeba czytać polecenia bardzo uważnie. Zdarza się przecież, że podczas egzaminu umykają drobne, wydawałoby się nieznaczące szczegóły, a to one właśnie mogą się okazać bardzo istotne (np. ważne informacje, niezbędne do udzielenia poprawnej odpowiedzi – jak wyjaśnienia obcych wyrazów lub archaizmów – zamieszcza się w przypisach pod tekstem).

Zadania typu prawda/fałsz

Zadanie tego typu polega na **dokonaniu oceny prawdziwości podanych zdań**, które odnoszą się do informacji zamieszczonych w tekście źródłowym lub związanych z nim w inny sposób. Ważne jest więc uważne czytanie tekstu, a w razie potrzeby warto wrócić do zdań zawierających dane niezbędne do poprawnego rozwiązania zadania.

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń odnoszących się do utworu Jana Kochanowskiego i zaznacz odpowiednio w tabeli prawda (P) lub fałsz (F). Przytoczony utwór:

*Jeśli nie grzeszysz, jako mi powiadasz,
Czego się, miła, tak często spowiadasz?*

jest bajką.	P	F
jest fraszką.	P	F
stanowi apostrofę.	P	F
zawiera rymy męskie.	P	F

Warto zwrócić uwagę, że w tabeli czasem używane są skróty T (tak) i N (nie), ale nie zmienia to sposobu rozwiązywania zadania.

Zadania typu fakt i opinia

W tych zadaniach w tabeli znajdują się zdania zawierające informację lub element oceniający. Należy zatem **odróżnić fakt od opinii**. Fakty to informacje o zdarzeniach, w zdaniach zatem często występują liczby (np. daty), definicje, nazwiska. Opinia to subiektywne zdanie na jakiś temat. Zdanie może zawierać wyrażenia lub zwroty wprost wskazujące na opinię („moim zdaniem”, „większość czytelników uważa, że”), przymiotnik oceniający dodatnio (najciekawszy), przysłówki (bardzo, najbardziej, idealnie, wspaniale).

Oceń, które zdanie zawiera fakt (F), a które opinię (O) i zaznacz odpowiednio w tabeli.

Adam Mickiewicz tworzył w XIX wieku.	F	O
„Pan Tadeusz” to dzieło bardzo cenione przez znawców literatury.	F	O

Zadania na dobieranie

Zadanie tego typu może wymagać **połączenia elementów z dwóch zbiorów**, np. bohaterów i tytułów, bohaterów i cech, a także cytatów i postaci. Może być tak, że w obu zbiorach będzie tyle samo elementów albo w jednym będzie ich więcej – wtedy rozwiązanie jest nieco trudniejsze.

Inna wersja tego zadania to **ułożenie podanych elementów w określonym porządku**, np. wydarzeń w porządku chronologicznym – to ćwiczenie może dotyczyć przytoczonego fragmentu lektury.

Dopasuj podane tytuły dzieł literackich do nazw gatunków.

- A. „Zemsta” Aleksander Fredro
- B. „Krzyżacy” Henryk Sienkiewicz
- C. „Dziady” Adam Mickiewicz
- D. „Na zdrowie” Jan Kochanowski

- 1. fraszka
- 2. powieść
- 3. nowela
- 4. dramat
- 5. komedia

Odpowiedzi: A 5 ; B 2 ; C 4 ; D 1

Zadania na dobieranie mogą też sprawdzać umiejętność wnioskowania. Ćwiczenie tego typu to tabela składająca się z trzech części. Najczęściej w pierwszej kolumnie znajdują się nadrzędne części zdań podrzędnie złożonych (np. okolicznikowych przyczyny), w drugiej umieszczony jest spójnik (np. ponieważ), a w trzeciej są części podrzędne dopełniające zdania z pierwszej kolumny. Rozwiązując to zadanie, należy **dopasować do siebie części składowe zdań**.

Wskaż poprawne przyporządkowanie.

„Zemsta” Aleksandra Fredry to

A. komedia,	ponieważ	1. wątek miłosny ukazuje kłótnię Cześnika i Rejenta, przez którą Klara i Wacław nie mogą się pobrać.
B. nowela,		2. akcja jest dynamiczna i prowadzi do punktu kulminacyjnego.
C. tragedia,		3. zawiera wszystkie rodzaje komizmu i ma szczęśliwe zakończenie.

Przysłowia i frazeologizmy w zadaniach zamkniętych

Przysłowia przekazują wiele mądrych prawd życiowych, dają wskazówki dotyczące postępowania w różnych sytuacjach. Są one oparte na doświadczeniu, obserwacjach. Frazeologizmy to związki wyrazów o znaczeniu metaforycznym. Pochodzą one z języka potocznego, mitologii, Biblii, historii, literatury. Bez znajomości przysłów i frazeologii czasem trudno zrozumieć czyjaś wypowiedź.

Podczas egzaminu gimnazjalnego sprawdza się znajomość stałych związków frazeologicznych oraz przysłów. Służą do tego zadania różnego typu.

Najczęściej są to **zadania wielokrotnego wyboru**. W treści zadania może znajdować się wyjaśnienie, a zadaniem ucznia jest wtedy wskazanie przysłowia (frazeologizmu) o podanym znaczeniu.

Wskaż frazeologizm, który oznacza „coś rzadko spotykanego”.

- A. biały kruk
- B. czarna owca
- C. ciepłe kluchy
- D. zakazany owoc

W treści może znajdować się przysłowie lub frazeologizm, wtedy zadaniem ucznia jest wskazanie odpowiedniego wyjaśnienia.

Wskaż punkt, który zawiera poprawne wyjaśnienie frazeologizmu „mówić bez ogródek”.

- A. kłamać
- B. mówić cicho
- C. mówić szczerze**
- D. mówić niewyraźnie

Również zadanie typu **prawda/fałsz** może dotyczyć frazeologizmów i przysłów.

Zastanów się, który frazeologizm oznacza, że coś idzie łatwo, lekko, bez żadnych przeszkód i zaznacz odpowiednio w tabeli prawda (P) lub fałsz (F).

bułka z masłem	P	F
iść jak z płatka	P	F
iść jak po maśle	P	F
iść jak po grudzie	P	F
kaszka z mlekiem	P	F
iść jak krew z nosa	P	F

Można również sprawdzić znajomość frazeologii i przysłów za pomocą zadania na dobieranie. W jednej kolumnie znajdują się wówczas frazeologizmy (przysłowia), a w drugiej ich znaczenia. Zadanie ucznia polega na wskazaniu odpowiednich par.

Dobierz przysłowia i ich znaczenia.

Przysłowie	Znaczenie
A. Mądra głowa nie dba o głupie słowa.	1. Ktoś po fakcie zrozumiał, co należało zrobić, żeby nie ponieść straty.
B. Mądrego oszukać można tylko raz.	2. Mądry się nie obraża.
C. Mądrej głowie dość dwie słowie.	3. Mądry wyciąga wnioski z doświadczeń.
D. Mądry Polak po szkodzie.	4. Mądry człowiek jest przewidyjący.
E. Mądry kupuje futro w lecie.	5. Mądemu nie trzeba długo czegoś tłumaczyć, wszystko szybko rozumie.

Odpowiedzi: A 2 ; B 3 ; C 5 ; D 1 ; E 4

Punktacja

Za rozwiązanie zadania zamkniętego przeważnie przyznaje się 1 punkt. W przypadku tabelki oznacza to, że wszystkie elementy, które trzeba było wpisać, muszą być poprawne, a w przypadku zadania na dobieranie – wszystkie elementy muszą być poprawnie dopasowane.

Zadania otwarte**Zadania z luką**

Zadanie to polega na **uzupełnieniu zdania** – wstawieniu brakującego wyrazu, wyrażenia lub zwrotu. Odpowiedzią może być zatem np. nazwa części mowy, nazwisko autora.

Wpisz w wykropkowane miejsce odpowiedni imiesłów utworzony od czasownika podanego w nawiasie i nazwij go.

(Rozmawiać) Rozmawiając z Wacławem, rejent Milczek zwracał się do niego „Serdeńko”.

Nazwa: imiesłów przysłówkowy współczesny

Zadania krótkiej odpowiedzi

Są to bardzo różnorodne zadania – od krótkich, polegających np. na **podaniu argumentów** potwierdzających tezę sformułowaną w poleceniu, do nieco dłuższych, np. wymagających **ułożenia zaproszenia, ogłoszenia lub dedykacji**.

W zadaniach polegających na uzasadnieniu tezy trzeba zwrócić uwagę na to, ile argumentów należy podać, jeśli taka informacja znajduje się w poleceniu. Nie może być ich mniej, ale też nie warto podawać ich więcej, bo nie przyznaje się za to dodatkowych punktów, a nie ma sensu tracić czasu. Odpowiedź trzeba formułować zwięźle, konkretnie. Jeśli jest podana liczba argumentów, lepiej napisać je w punktach.

Uzasadnij, że „Krzyżacy” to powieść napisana „ku pokrzepieniu serc”. Podaj trzy argumenty.

1. Autor przedstawia rycerstwo polskie w pozytywnym świetle, np. rycerze są honorowi, wierni królowi, zdolni do poświęceń, szanują tradycję.
2. Krzyżacy zostali przedstawieni bardzo negatywnie, np. nie przestrzegają prawa, walczą nieczysto, są podstępni, obłudni, zdolni do zdrady.
3. Rycerstwo polskie spektakularnie pokonuje potęgę krzyżacką podczas bitwy pod Grunwaldem, co zostało w powieści dobitnie podkreślone.

W treści zadania zawsze są podane dokładne informacje potrzebne do jego wykonania. Dlatego też należy uważnie przeczytać polecenie, a nawet warto podkreślić zawarte w nim dane, aby wykorzystać wszystkie wymienione elementy.

W imieniu samorządu szkolnego zaprosz dyrektację szkoły i rodziców na szkolny koncert kolęd.

W tym zadaniu trzeba zwrócić uwagę na następujące informacje:

- kto zaprasza – samorząd szkolny;
- kogo zaprasza – dyrektację szkoły i rodziców;
- w jakim celu – na szkolny koncert kolęd.

Do dopisania (wymyślenia) zostaje więc: czas (data i godzina) i miejsce (np. sala gimnastyczna szkoły – ponieważ uczniowie organizują koncert we własnej szkole, nie jest konieczne podawanie adresu – dyrektacja i rodzice go znają).

Zadania tego typu nie wymagają co prawda poświęcenia tak dużo czasu jak zadanie rozszerzonej odpowiedzi, tzw. wypracowanie, ale – jak widać – aby je wykonać poprawnie, trzeba wykazać się precyzją, zadbać o szczegóły.

Punktacja

Za wykonanie zadania krótkiej odpowiedzi przeważnie można uzyskać kilka punktów (2–5 w zależności od zadania). Ważna jest nie tylko dokładność w wykonaniu polecenia, ale także – ponieważ mogą być punktowane język i zapis – poprawność językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

Zadanie rozszerzonej odpowiedzi

Zadaniem tym jest tzw. wypracowanie, za które można otrzymać 10 punktów. Niewątpliwie **napisanie wypracowania** wymaga kreatywności. Niełatwo w tak krótkim czasie stworzyć bezbłędny językowo, poprawny pod względem ortografii i interpunkcji tekst, w którym (w zależności od formy) znajdują się rzetelnie uzasadnione argumenty, poparte przykładami cechy charakteru czy też interesująco zaprezentowane wydarzenia i błyskotliwe dialogi.

Wiele zależy od właściwego zrozumienia tematu pracy, **przed przystąpieniem do pisania należy zatem dokonać analizy tematu**, zwracając uwagę na wskazówki dotyczące np.:

- formy pracy;
- tezy;
- liczby argumentów;
- liczby przykładów;
- wykorzystania lektur;
- objętości pracy (liczby linijek).

Scharakteryzuj bohatera literackiego, który dzięki wytrwałości zrealizował marzenia. Twoja praca powinna zająć co najmniej połowę wyznaczonego miejsca.

Z analizy tematu wynika, że:

- należy napisać charakterystykę jednej postaci literackiej;
- postać ta charakteryzuje się wytrwałością w dążeniu do celu;
- bohater marzył o czymś;
- bohaterowi udało się zrealizować cel;
- praca ma dowieść, że charakteryzowany bohater marzył o czymś i dzięki wytrwałości osiągnął cel – zewnętrznie ma mieć więc formę rozprawki;
- praca ma zająć co najmniej połowę wyznaczonego miejsca.

Trzeba zatem **przypomnieć sobie bohaterów literackich**, którzy o czymś marzyli i zrealizowali marzenie. Może to być np.: Santiago – bohater „Starego człowieka i morze” Ernesta Hemingwaya czy Santiago – bohater „Alchemika” Paulo Coelho.

Następnie warto sobie uświadomić, **którego bohatera łatwiej będzie scharakteryzować**, czyje postępowanie pozwoli na ciekawsze ukazanie roli wytrwałości w realizacji marzeń. Oczywiście jest to, że przede wszystkim trzeba zdecydować, **którą lekturę pamięta się na tyle, by swobodnie przytaczać** sytuacje potwierdzające wymieniane cechy postaci. Warto też wypisać sobie synonimy klu-

czowego słowa (marzenie – pragnienie, cel, ambicja, tęsknota), aby w pracy uniknąć powtórzeń.

Jeśli ktoś ma kłopoty z rozwijaniem wypowiedzi lub obawia się, że ze zdenerwowania o czymś zapomni, powinien **napisać sobie króciutki plan i policzyć linijki**, aby wypełnić wyznaczony limit i przemyśleć, **ile linijek należy przeznaczyć na poszczególne części pracy** (np. wstęp – 2 linijki, przytoczenie 2–3 sytuacji ukazujących wytrwałość bohatera w dążeniu do celu – 2×4 lub 3×4 linijki, przedstawienie innych cech bohatera wraz z sytuacjami, które je potwierdzają, w zależności od liczby przytaczanych cech i sytuacji, np. 3×4 linijki, wnioski – 2–3 linijki. Praca będzie zatem liczyć co najmniej 24 linijki).

Punktacja

Za wypracowanie przysługuje **10 punktów**. Warto pamiętać o tym, że praca nie musi być bezbłędna – można popełnić 3 błędy językowe, 2 błędy ortograficzne (uczniowie z dysleksją 3) i 3 błędy interpunkcyjne (uczniowie z dysleksją 4). Świadomość możliwości popełnienia błędu może pomóc osobom, dla których egzamin to duże przeżycie.

- Za **treść** przyznaje się od 0 do 4 punktów: 4 punkty oznaczają, że temat został wyczerpany, 3 lub 2 punkty wskazują na pewne braki, a 1 punkt przyznaje się za pracę wskazującą na próbę realizacji tematu, 0 oznacza, że praca jest nie na temat, gdy np. w rozprawce brakuje argumentacji, a charakterystyka okazuje się streszczeniem lektury.
- Za **segmentację tekstu** przyznaje się 0 lub 1 punkt. 1 punkt oznacza, że segmentacja jest konsekwentna, czyli akapity nie są przypadkowe, a 0, że brakuje segmentacji, czyli akapitów.
- Za **styl** można otrzymać 1 punkt, jeśli jest dostosowany do formy wypowiedzi, 0 – gdy styl nie pasuje do formy wypowiedzi, np. w rozprawce znajdują się zwroty charakterystyczne dla przemówienia.

- Za **język** przyznaje się od 0 do 2 punktów. Ocenia się składnię, słownictwo, fleksję i frazeologię. Aby otrzymać 3 punkty, można popełnić najwyżej 3 błędy. 1 punkt przysługuje, gdy w pracy są najwyżej 4 błędy, a 0, gdy praca zawiera 5 i więcej błędów językowych.
- W kategorii **ortografia** przyznaje się 1 punkt za pracę poprawną pod względem ortograficznym lub zawierającą nie więcej niż 2 błędy. Jeśli w pracy są 3 błędy lub jest ich więcej, przyznaje się 0 punktów. Uczniowie z dysleksją otrzymują 1 punkt za pracę zawierającą od 0 do 3 błędów.
- W kategorii **interpunkcja** przyznaje się 1 punkt za pracę poprawną pod względem interpunkcyjnym lub zawierającą nie więcej niż 3 błędy. Jeśli w pracy są 4 błędy lub jest ich więcej, przyznaje się 0 punktów. Uczniowie z dysleksją otrzymują 1 punkt za pracę zawierającą od 0 do 4 błędów.

Typy zadań krótkiej i rozszerzonej odpowiedzi

Charakterystyka

Celem charakterystyki jest zaprezentowanie danego bohatera (postaci literackiej, filmowej lub rzeczywistej) oraz przeanalizowanie jego postępowania w różnych sytuacjach. Zazwyczaj opisuje się też wygląd bohatera, przedstawia szczegóły, które mogą przybliżyć jego postać – co lubi robić, jakie są jego przyzwyczajenia, czym się interesuje. Należy dobrać różnorodne cechy, aby zaprezentować bohatera jak najpełniej i umożliwić czytelnikowi pracy dokonanie własnej oceny postaci oraz skonfrontowanie jej z oceną zawartą w zakończeniu charakterystyki.

Budowa charakterystyki związana jest z jej celem, dlatego też we wstępie przeważnie znajdują się informacje ogólne, rozwinięcie zawiera omówienie cech charakteru i usposobienia, a zakończenie – ocenę postaci. Ilustruje to przedstawiony na następnej stronie plan.

1. Wstęp – przedstawienie postaci:

- jak się nazywa;
- kim jest (np. w jakim dziele literackim lub filmowym występowała);
- czym się zajmuje;
- inne informacje ogólne.

2. Rozwinięcie – prezentacja cech i sytuacji, które je potwierdzają:

- wygląd zewnętrzny (wzrost, sylwetka, kolor włosów, oczu);
- usposobienie, sposób bycia (sposób poruszania się, mówienia), zachowanie;
- zainteresowania, umiejętności;
- cechy osobowości i charakteru.

3. Zakończenie – opinia na temat charakteryzowanej postaci wraz z uzasadnieniem.

Oczywiście, plan ten jest tylko orientacyjny. Jeśli charakteryzowana postać wzbudza kontrowersje, można postąpić odwrotnie: zacząć od oceny wyrażonej przez inną postać literacką o przedstawianym bohaterze lub od obiegowej oceny, a następnie wyrazić wątpliwości i za pomocą charakterystyki dowieść swojej racji. Charakterystyka będzie wówczas zewnętrznie przypominała rozprawkę, jednak zasadnicza część – rozwinięcie – pozostanie charakterystyką.

Warto się zastanowić nad **sposobami potwierdzania przedstawianych cech charakteru**. W charakterystyce najważniejsze jest takie przedstawienie cech postaci, aby czytelnik był przekonany, że poznał bohatera. Każda z cech (lub grupa cech podobnych) musi być uzasadniona – potwierdzona odpowiednimi sytuacjami. Szkolna forma wypowiedzi, jaką jest charakterystyka, składa się zatem z dwóch elementów: charakterystyki bezpośredniej i pośredniej.

Charakterystyka bezpośrednia polega na wymienieniu cech postaci. Czytelnik otrzymuje gotowy obraz danej postaci. W taki sposób w wypracowaniu często ukazuje się wygląd bohatera.

Charakterystyka pośrednia to skrótowe opowiadzenie wybranej sytuacji, z której czytelnik może wyciągnąć wnioski w postaci wynikających z niej cech charakteru. Może to być też dialog (innych postaci o przedstawianym bohaterze lub wypowiedź charakteryzowanej postaci). Ważne jest, aby nie pisać o sprawach niepotrzebnych z punktu widzenia charakterystyki. Prezentacja sytuacji nie może przerodzić się w streszczenie dzieła literackiego czy filmowego, z którego pochodzi dana postać, nie można też opowiedzieć całego życia bohatera rzeczywistego, ponieważ nie wszystkie sytuacje stanowią ilustrację danej cechy. Przytaczając sytuacje podczas pisania charakterystyki, postępuje się tak, jak w przypadku argumentacji podczas pisania rozprawki. Sytuacja stanowi potwierdzenie cechy lub grupy podobnych cech.

Trzeba też zwrócić uwagę na **ocenę postaci** formułowaną w zakończeniu wypracowania. Ocena ta nie może być schematyczna, koniecznie trzeba unikać banału w postaci: „chciałbym/chciałabym się z nim/z nią zaprzyjaźnić”; „chciałbym/chciałabym mieć takiego przyjaciela” lub „uważam, że bohater ten jest godny naśladowania”.

Pewną trudność podczas pisania charakterystyki stanowi **unikanie powtórzeń**. Na pewno trzeba znaleźć sposób na zamianę czasowników: jest lub był/była/było, ma lub miał/miała/miało (należy pamiętać, że cała praca musi być utrzymana w jednym czasie – od razu trzeba się zdecydować na pisanie w czasie teraźniejszym lub przeszłym). Mogą to być np. zwroty: „wyróżnia się”; „cehuje go/ją” (lub odpowiednio w czasie przeszłym); „jedna z cech, które warto wymienić/o których warto wspomnieć, to”; „potwierdzenie stanowi”. Powinno się pamiętać o tym, że synonimów nie stosuje się bezkrytycznie, np. czasownik „posiadać” nie w każdej sytuacji jest najlepszym synonimem czasownika „mieć”. Śmiesznie brzmi np. zdanie: „Bohater posiadał niebieskie oczy”. Profesor Mirosław Bańko pisał w Poradni Językowej PWN: „warto pamiętać, że «posiadać» to słowo nadużywane kosztem «mieć» przez osoby, którym wydaje się, że im trudniejszym językiem będą mówić, tym większy szacunek wzbudzą” oraz: „Posiada się przedmioty materialne, i to raczej cenne, a także np. dobra ziemskie i bogactwa